

Ольга Мосякіна,
студентка юридичного факультету

Науковий керівник:
старший викладач кафедри
цивільно-правових дисциплін
к.ю.н. **Карпенко Р. В.,**

*(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)*

ПІДСТАВИ ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД ЦИВІЛЬНОПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ЗАВДАННЯ ШКОДИ: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Конституція України та Цивільний кодекс України 2003 р. (далі - ЦК) вперше закріплюють право на самооборону, як правову категорію. У сучасному суспільстві необхідно дуже чітко визначити межі, на яких закінчується приватне право і починається порушення прав іншої людини. Це умови застосування відповідальності за шкоду і дають можливість визначити цю межу. Питання про умови цивільно-правової відповідальності в цілому та тих, хто відповідає зокрема за шкоду, заподіяну шкодою постійно викликає бурхливу і жваву дискусію в цивільній доктрині.

С. С. Алексєєв, С. Н. Братус, А. С. Іоффе, Г. К. Матвєєв, П. Недбайло, М. А. Покровський, В. А. Тархов та Г. Ф. Шершеневич та інші цивільні вчені займалися загальними питаннями цивільної відповідальності. галузі цивільного права ведуться наукові дискусії щодо складу цивільного правопорушення, елементи якого також вважаються умовами цивільної відповідальності. Значний внесок у розробку цього питання зробив український вчений Г. К. Матвєєв. Зокрема, у монографії «Причини цивільної відповідальності» [1, ст. 312] він запропонував основні елементи

До таких загальних умов належать: а) протиправна поведінка (дія чи бездіяльність) особи, б) шкідливий результат такої поведінки (заподіяння шкоди), в) причинний зв'язок між протиправною поведінкою та шкодою, і г) провина винного.

Шкода, заподіяна особою при самозахисті, навіть у стані самооборони, згідно зі ст. 1169 ЦК не повертається, якщо його межі не були перевищені. У частині 1 ст. 19 Цивільного кодексу визначає термін "самозахист" як використання засобів контрреакції особи, що не заборонено законом і не суперечить моральним засадам суспільства [2]. Крім того, згідно зі ст. 1193 ЦК, наявність вини потерпілого з причини заподіяної шкоди спричинена зменшенням розміру збитків. На відміну від норм ст. 1169 Цивільного кодексу України, на підставі ст 1171 Цивільного кодексу шкоду, заподіяну в надзвичайному стані,

відшкодовує особа, яка заподіяла. У цивільно-правовій науці обговорення іншої умови відповідальності - вини - є найбільш бурхливим і має досить тривалу історію. Визначаючи цивільно-правову відповідальність, О. С. Іоффе приділив найбільшу увагу вині, як суб'єктивному фактору [4, ст. 126]. Вина розуміється, як психічне ставлення людини до вчинку у формі умислу чи необережності. Це означає, що відповідальність за шкоду може настати, коли шкода заподіяна умисними діями винного. У своїй праці «Вина в радянському цивільному праві»

Г. К. Матвеев підкреслює, що провина - це не лише психологічне, а й юридичне поняття, що включає соціальний момент [2, с. 122-201]. Вина тут означає не лише психологічні переживання, а й протизаконність поведінки людини [4, с. 90]. Наприклад, особа, яка виявляє у своїх приміщеннях засоби вилучення інформації з телефонної або комп'ютерної мережі, має право знищити ці пристрої, незалежно від їх вартості, на підставі права на необхідний захист (випадок самозахисту). Незважаючи на шкоду, така поведінка вважається законною, а не винною. Як бачите, винність у цивільному праві - це юридична категорія, а не лише психологічна. Підстави звільнення від цивільно-правової відповідальності за шкоду, заподіяну відповідно до ст. 617 ГК [3] є форс-мажорними обставинами. У законодавстві відсутнє юридичне тлумачення терміна "справа", тому задля його розуміння звернемось до думки вчених. В. П. Грибанов, таким чином, вказував, що аварія - це подія, яку можна було б запобігти в цілому, але за даних умов їй не запобіг лише винуватець, оскільки він не міг передбачити її виникнення [4, с. 326]. Практики застосування справи, як підстави для усунення від цивільної відповідальності практично не вистачає. Як результат, особа не могла передбачити виникнення справи, не знала і не могла знати, що її дії матимуть несприятливі майнові наслідки, зокрема неможливість виконання певних зобов'язань. Аварія - це подія, яку загалом можна було б запобігти, але за певних умов не лише запобігти зловмиснику, оскільки він не міг передбачити її виникнення. Непереборна сила - це надзвичайна, необхідна зовнішня подія, яка повністю звільняє винуватця від відповідальності за умови, що винний не міг передбачити чи передбачити, але не міг запобігти йому та заподіяти шкоду діяльності людини.

1. Матвеев Г. К. Підстави цивільно-правової відповідальності: монографія Г. Матвеев. М. Юрид. лит., 1970. 312 с.

2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44

3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України. У 2-х т. Т. II. 4-те вид., перероб. і доп. за ред. О. В. Дзери. К. Юрком Інтер, 2019. 1056 с.

4. Грибанов В. П. Здійснення і захист цивільних прав: монографія В. П. Грибанов. Статут, 2010. 411 с.